

אפריל - יוני 2016 ■ מס' 117 שנה 25

ילדים זה שמחה

נושאון - ביטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

עורך: יורם לוביאניקר עורך משנה: לורנס פישר

עורך גרפי: הדי אור

דוא"ל: noson.ed@gmail.com

בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506

Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

משה ביאלי	דבר העורך	עמ' 2
רחל ברלב	אמהות וילדים בתנ"ך	עמ' 3
מנחם לדור	הסביבון והכדורית	עמ' 8
משה רימר	על ילדים, משחקים ומחשבים	עמ' 13
	סיפורי מעטפות	עמ' 18
	תימאטיקה מתחת לפטיש	עמ' 21
	הגדרה קולעת בול	עמ' 24
	הכה את המומחה	עמ' 26
	רשימת חברי איל"ת - תיקון	עמ' 27
	מכתבים למערכת	עמ' 28

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר - יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 75261, 054-5314568)
סגן יו"ר - מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 90836, 054-4825007)
מזכיר - יורם לוביאניקר (בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506, 054-5402723)
גזבר - שלמה וורגן (ת.ד. 2561, ראשון לציון 75124, 054-6855951)
חבר ועד - ד"ר יהושע מגר (מעלה גיא אוני 228, ראש פינה 12000, 052-8802725)
חבר ועד - לורנס פישר (054-7799297)
ועדת ביקורת - יוחנן מי-רז (יו"ר), אריה לביא, פאולו דואק.
עורכי נושאון - יורם לוביאניקר, לורנס פישר

שירותים לחברים: נושאון - ארבע פעמים בשנה, נושאונט - ארבע פעמים בשנה, נושאונצ'יק - 12 פעמים בשנה, מכירות פומביות, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שבל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

דמי חבר (2016): מבוגר - 160 ₪, נוער - 80 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 15.6.2016

דבר העורך

שלום לכם,

האסיפה השנתית של איל"ת תתקיים ביום חמישי ה-7 באפריל במקום המפגש הרגיל (מוזיאון ארץ ישראל ברמת אביב). אנא ראו את ההזמנה בעמוד 17, ורשמו לפניכם את התאריך. בואו בהמוניכם!

נושאן מוקדש הפעם לדור העתיד שלנו: **משה ביאלי** מספר על אמהות וילדים בתנ"ך. חלק מהסיפורים הנפלאים ביותר במקרא עוסקים בנשים עקרות אשר כמהו לילדים, או אימהות אשר גוננו עליהם. סיפורים נפלאים אחרים – סיפורי המעשיות לילדים של **האנס כריסטיאן אנדרסן** – הם נושא מאמרה של **רחל ברלב**. במוקד המאמר אחת האגדות של אנדרסן הקשורה בסביבון – תחום האיסוף של רחל. יש כאן דוגמא מאלפת כיצד אספנית מרחיבה את המחקר התימאטי שלה אל מעבר לגבולות הצרים של האוסף. המאמר האחרון הפעם הוא של **מנחם לדור**, ועניינו משחקי ילדים במחשב, שהם שונים עד למאוד ממשחקי הילדות שלנו. בצד מאמרים אלו תמצאו בגליון גם את המדורים הרגילים.

נושאן יוצא הפעם לאור במהדורה "דיאטטית" של 28 עמודים. שני חברים אליהם פנינו בבקשה שיכתבו מאמר לא טרחו כלל לענות לנו. חבר שלישי – אחד הבכירים בעולם התימאטיקה הישראלית – הבטיח לכתוב ומאז ניתק כל מגע בניגוד להבטחתו ולנימוס הבסיסי. כידוע, התפקיד שלנו הוא לערוך את הגליון ולא לכתוב אותו, ובהעדר כותבים התוצאה היא גליון קצר מהרגיל. צר לנו על שכלל החברים יוצאים נפסדים, אך קצרה ידנו מלהושיע.

בסוף חודש מאי תיערך בניו יורק תערוכת בולים עולמית. זוהי אחת התערוכות היותר חשובות, והראשונה הנערכת בארצות הברית מזה עשר שנים. התימאטיקה הישראלית תיוצג על ידי חברינו **ד"ר יהושע מגר** (המציג במדור "אלוף האלופים"), **אריה לביא לורנס פישר ומנחם לדור**, אשר יהיה גם הקומיסר הישראלי. אנו מאחלים הצלחה לכולם! דיווח על התערוכה יכלל בגליון הבא של נושאן.

בברכה,

יורם ולורנס

בקרו באתר האינטרנט שלנו בכתובת הזמנית

<http://ranb2000.wix.com/ayelet>

והציעו תכנים שיפורים ותכנים חדשים

אמהות וילדים בתנ"ך משה ביאלי

התנ"ך מכיל בתוכו תובנות רבות בנושאים שונים, וכמעט לכל נושא השייך לקיום האנושי ניתן למצוא סימוכים בכתובים. בחרתי הפעם להתמקד באמהות ובילדיהם.

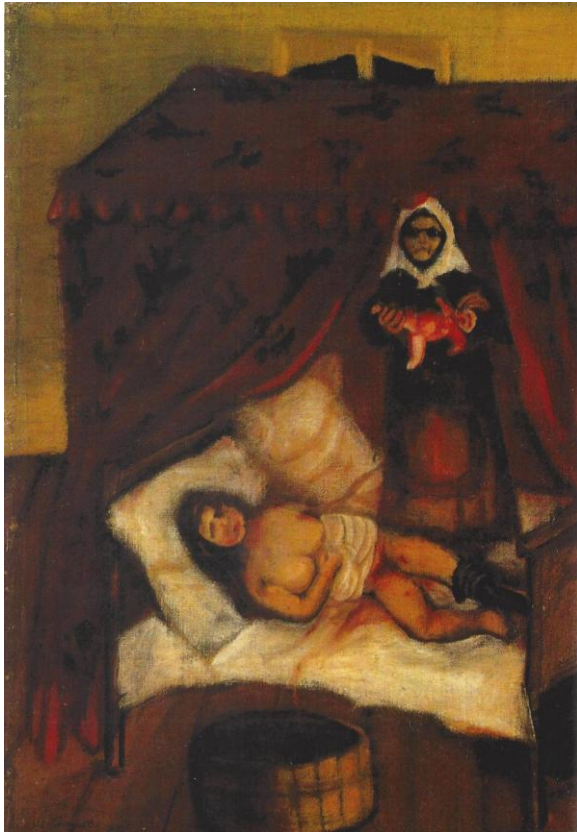
אם כל חי

ראשיתה של האמהות בסיפורם של אדם ואשתו בגן עדן. דברי הפיתוי של הנחש נופלים אצל האישה על אוזניים קשובות: **"וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֹאמָה-הוּא לְעֵינַיִם, וְנִחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל, וְתִקַּח מִפְּרִיו, וְתֹאכְלִי; וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ, וַיֹּאכֵל"** (בראשית, פרק ג' פסוק ו'). הכתוב אינו מפרט, אולם הפרשנות – אולי משום שנכתבה על ידי גברים – מייחסת לאישה את פיתוי האדם למעשה החטא. גלוית המירב הנראית כאן מראה את ציורו של **לוקאס קראנאך האב** "פיתוי אדם על ידי חווה" משנת 1538. קראנאך מייטיב להציג את אלמנט הפיתוי: אכילת התפוח נראית כאן כמעשה שהוא כמעט אירוטי.

בעקבות החטא הטיל אלוהים עונשים על כל המעורבים. לעניינו רלוונטי עונשה של האישה, המובא בפסוק ט"ז: **"אֶל-הָאִשָּׁה אָמַר, הִרְבָּה אֲרֻבָּה עֲצָבוֹנָהּ וְהָרְגָה--בְּעֵצָב, תֵּלְדִי בָנִים"**, אשר בעקבותיו היא גם זכתה לשם חווה, כ"אם כל חי". עד היום לא הונפק, למיטב ידיעתי, אף בול המתאר עצב זה, ולכן אני חורג מהמקובל בנושא ומציג כאן (בעמוד הבא) פריט שאינו בולאי: זהו פרט מתוך הציור "לידה" של **מארק שאגאל** משנת 1960, הנמצא במוזיאון לאמנות בציריך. לטעמי זו יצירת האמנות הממחישה בצורה הטובה ביותר את העצב הכרוך בלידה. אני תקווה שבעקבות ה"חטא" שלי – שימוש בפריט שאינו בולאי – לא יגרשו אותי מגן העדן של הבולאות.

נשים עקרות

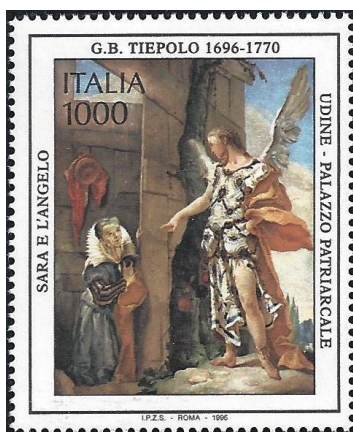
מסיפורה של חווה עולה בעקיפין כי על האישה מוטלת האחריות להקמת הדור הבא. ואמנם בתנ"ך מתוארות נשים עקרות כאומללות, וכאשר הן זוכות ללידה מאוחרת זהו פרי של התערבות האל, הפותח את רחמיהן. התנ"ך מביא ארבעה סיפורים על נשים היולדות בשלב מאוחר של חייהן, ובכל הארבעה מדובר בילד בעל חשיבות היסטורית, כזו שמצדיקה את התערבות האל. אחד מארבעת הסיפורים הוא על לידתו של **שמשון**, אלא שסיפור זה אינו מתועד מבחינה בולאית, ולכן נסקור כאן רק את שלושת האחרים.

לידה- ציור של שאגאל

הבשורה לשרה

טייפולו : שרה והמלאך

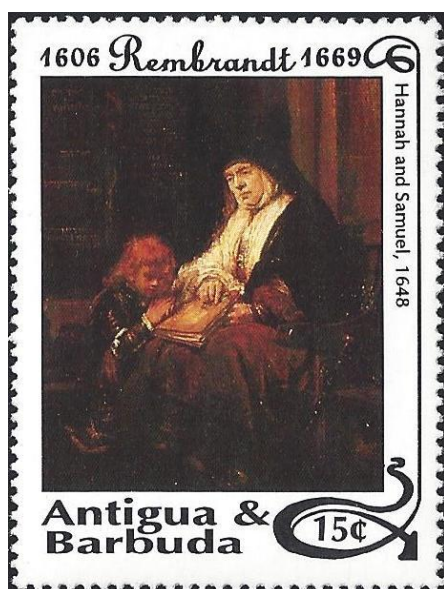
המקרה הראשון הוא של **שרה** אימנו, אשר כבר השלימה עם עקרותה ("הִנֵּה-נָא עָצַרְנִי יְהוָה מִלָּדֶת", בראשית, פרק ט"ז פסוק ב') והעמידה לרשות **אברהם** את **הגר**, שפחתה. כאשר מודיעים המלאכים לאברהם כי בעוד שנה תלד שרה בן הדבר נראה בלתי סביר: ראשית, אברהם הוא כבר כבן מאה שנה ושרה כבת תשעים שנה. שנית, "חָדַל לְהָיוֹת לְשָׂרָה, אִרְחַ כְּנָשִׁים" (פרק י"ח פסוק י"א). לא פלא ששרה מתקשה להאמין: "וְתַצְחַק שָׂרָה, בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר: אַחֲרֵי בְלִתִּי הֵיטֵה-לִּי עֲדָנָה" (פסוק י"ב). וכאשר מתקיימת הנבואה זוכה הבן לשם **יצחק**, משום ש"וְתֹאמַר שָׂרָה--צָחַק, עָשָׂה לִּי אֱלֹהִים: כָּל-הַשְּׂמֵעַ, יִצְחָק-לִּי" (פרק כ"א פסוק ו').

הרגע הדרמטי בסיפור הוא, כמובן, ביקורם של שלושת המלאכים. על פי הסיפור המקראי הבשורה ניתנת לאברהם, בעוד ששרה רק שומעת אותה "מפתח האוהל". אולם בשתי היצירות שלפנינו מיטיבים האמנים להבין כי שרה היא הגיבורה האמיתית של הסיפור, דבר המתבטא גם בתגובתה האנושית להפליא. ציורו של **חוזיה גורביץ'** נקרא "הבשורה לשרה", אף שלמעשה היא ניתנה לאברהם, שגם נראה בציור לצד אישתו. ואם סבור הקורא שזהו טרנד מודרני של ציירי המאה העשרים הנה ציור של **ג'ובאני באטיסטה טייפולו**, מחשובי אמני הרוקוקו של המאה ה-18. הציור נקרא "שרה והמלאך", ואברהם כלל לא נראה בו.

גם **רחל** הייתה עקרה, וסבלה הוחרף עקב ששת הבנים אותה ילדה אחותה **לאה לעקב**, וארבעת הבנים אשר נולדות לשתי השפחות, **בלהה זלפה**. עוצמת הכאב של רחל מתוארת במקרא: **"וַתִּקְנֶה רָחֵל, בְּאֶחָתָהּ; וַתֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הִבֵּה-לִּי בָנִים, וְאִם-אֵין מֵתָה אֲנִי,"** ויש להניח כי תשובתו של יעקב **"הִתַּחַת אֱלֹהִים אֲנִי, אֲשֶׁר-מָנַע מִמֶּיךָ, פְּרִי-בֶטֶן"** אך הוסיפה לכאבה (בראשית, פרק ל' פסוקים א' ו-ב'). כפי שכבר ציינו הפתרון לעקרות נתון בידי האל, ואמנם בהמשך הפרק **"וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-רִחְמָהּ,"** וכך נולד **יוסף**, אשר שמו מעיד כי **"אֶסֶף אֱלֹהִים אֶת-חֲרָפָתִי"**. רחל מתה בלידת פי כן הפך אותה הנביא **ירמיהו** לסמל האם המבכה את בניה. ייתכן כי דווקא עקרותה הממושכת ועוצמת רצונה בבנים עמדו לנגד עיניו של הנביא.

רחל מבכה את בניה

רמברנדט: חנה ושמואל

רובנס: הגר בשממה

לאלקנה מרמתיים היו שתי נשים – **פנינה**, שלה היו בנים ובנות, **וחנה**, שהייתה עקרה. חנה הייתה אהובה על אלקנה, אך דברי הנחמה שלו (**"וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלֹקֶנָה אִשָּׁה, חֲנָה לָמָּה תִּבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי, וְלָמָּה יֵרַע לְבָבְךָ: הֲלוֹא אֲנִי טוֹב לָךְ, מֵעֲשָׂרָה בָנִים,"** שמואל א' פרק א' פסוק ח') לא הקלו על כאבה, והיא הייתה מרת נפש. חנה הרבתה להתפלל ונדרה, כי תקדיש את בנה לאלוהים, ואמנם תפילותיה נענו: **"וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל, כִּי מִיְהוָה שְׁאֵלְתִּיו"** (פסוק כ'). ואמנם חנה מילאה את נדרה, ומסרה את שמואל למשכן בשילה. התנ"ך אינו מרבה לפרט רגשות, ולכן אנו יכולים רק לדמיין עד כמה קשה היה לחנה להפרד מבנה, ועד כמה היה הדבר קשה לשמואל עצמו. ציורו של **רמברנדט** "חנה ושמואל" מייטיב לתאר את עוצמת הקשר שבין האם לבנה.

האם המגוננת

לאם היהודיה יצאו מוניטין של מי שמגוננת על ילדיה בחירוף נפש, ובאופן טבעי התנ"ך מכיל מספר סיפורים שכמו נועדו לאושש דימוי זה. עמדנו כבר לעיל על הנסיבות המיוחדות של לידת יצחק, והזכרנו כי בשנות עקרותה של שרה היא העמידה לרשות אברהם את שפחתה הגר, אשר ילדה את **ישמעאל**. יצחק נולד, איפוא, כאשר יש לו אח למחצה גדול – סיטואציה מתוחה ובעייתית עד ימינו אנו. באופן טבעי שרה דאגה להבטיח **"כִּי לֹא יִרְשׁ בֶּן-הָאִמָּה הַזֹּאת, עִם-בְּנֵי עִם-יִצְחָק"**

(בראשית, פרק כ"א פסוק י'). כך גורשו הגר וישמעאל אל המדבר, למורת רוחו של אברהם. האמנים לאורך הדורות נמשכו לדרמה אנושית זו, והרבו לצייר את גירוש הגר. אני מציג כאן את יצירתו של **פטר פאול רובנס** "הגר בשממה" משנת 1630 לערך. באופן תמוה למדי, הגר נראית יותר כמי שיצאה לפיקניק בחיק הטבע בשמלת נשף מאשר כמי שהושלכה למדבר.

מי שבוודאי נזקק להגנה אמהית היה **משה**, אשר נולד בתקופה בה ציוה פרעה "כֹּל-הַבֶּן הַיְלֹד, הַיֵּאֱרָה תִשְׁלִיכֶהוּ" (שמות, פרק א' פסוק כ"ב). **יוכבד**, אימו של משה הצפינה אותו שלושה

חודשים, ואחר כך הניחה אותו בתיבת גמא על שפת היאור. כאשר נתגלה משה על ידי בת פרעה התערבה אחותו של משה, **מרים**, והציעה לבת פרעה את שירותיה של מיינקת עבריה – הלוא היא יוכבד. אף שהתנ"ך לא אומר זאת במפורש ברור כי חייו של משה ניצלו הודות לאימו ולאחותו.

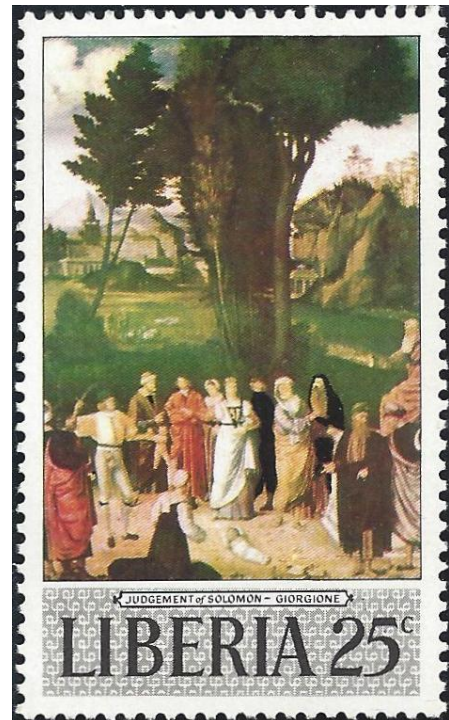

בת פרעה מוצאת את משה בתיבה

ככל הנראה המקרה המפורסם ביותר בתנ"ך של אם המגוננת על בנה הוא משפט **שלמה**, המתואר בספר מלכים א', פרק ג' בפסוקים ט"ז – כ"ח. המלך נדרש להכריע מי משתי הנשים הזונות אשר ניצבות בפניו היא האם של התינוק החי, וקובע בפסק דינו מעין פשרה יהודית: "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, גָּזְרוּ אֶת-הַיֶּלֶד הַחַי לְשְׁנַיִם; וְתָנוּ אֶת-הַחֲצִי לְאַחַת, וְאֶת-הַחֲצִי לְאַחַת" (פסוק כ"ה). תגובת שתי הנשים להחלטה היא מנוגדת לחלוטין: "וַיֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-בְּנָה הַחַי אֶל-הַמֶּלֶךְ, כִּי-נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל-בְּנָהּ, וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי תָנוּ-לָהּ אֶת-הַיֶּלֶד הַחַי, וְהָמַת אֶל-תְּמִיתָהּ; וְזֹאת אִמָּתָהּ, גַּם-לִי גַם-לָךְ לֹא יִהְיֶה - גָּזְרוּ". על בסיס תגובה זו הסיק המלך כי האישה הראשונה היא-היא האם האמיתית, והורה כי היא תקבל את הילד.

משפט שלמה הוא אחד הסיפורים הידועים ביותר בתנ"ך. לסיפור יש מאפיינים של סיפור בלשי קלאסי. בניגוד לרוב סיפורי התנ"ך אין לרשות הקורא מידע מעבר לעדויות שניצבו בפני המלך שלמה, עובדה המעצימה את החוויה. משפט שלמה שימש כמקור השראה ליוצרים רבים. בציר של **ג'ורג'ונה**, אמן ונציאני מסוף המאה ה-15, החרב כבר מונפת מעל ראשו של הילד. הרקע הפסטורלי מהווה ניגוד לדרמה המתרחשת בקדמת הבמה. גלוית המירב (בעמוד הקודם) מראה את משפט שלמה כפי שהוא נראה בויטראז' מקתדרלת שטרסבורג.

מספרן של הנשים המוזכרות בתנ"ך נופל במידה ניכרת ממספר הגברים הנזכרים בו. אולם למרות נחיתות מספרית זו פועלן השפיע במידה ניכרת על ההיסטוריה האנושית, כפי שהיא מתוארת בספר הספרים.

משה ביאלי אוסף בולים בנושא התנ"ך באמנות. כתובתו למשלוח תגובות:
mobilom@bezeqint.net

לא קיבלת את נושאונט?

נושאונט, העיתון הבולאי המקוון הראשון בשפה העברית, מופץ ארבע פעמים בשנה. חברי איל"ת זכאים לקבל אותו ללא תשלום, אולם לצורך הפצת נושאונט אנו זקוקים לכתובת הדואר האלקטרוני (e-mail) שלכם. כתובתכם תשמש את ועד האגודה

ואת העורכים לצרכי פעילות האגודה בלבד, ולא יעשה בה כל שימוש אחר. פנו אלינו עוד היום לכתובת noson.ed@gmail.com, וגם אתם תקבלו את נושאונט. נשמח גם לשלוח לכם גליונות קודמים, על פי בקשה.

הסביבון והכדורית רחל ברלב

האנס כריסטיאן אנדרסן היה סופר ומשורר דני, אשר התפרסם במיוחד בסיפורי המעשיות לילדים אותם כתב. הוא נולד באודנסה שבדנמרק, ב-2 באפריל 1805. אביו היה אדם משכיל אך עבד כסנדלר ואמו הייתה כובסת, אשר הייתה מבוגרת מבעלה בעשר שנים. האנס, בנם היחיד, היה ילד גבוה ורזה, אפו היה ארוך, ופניו חסרי חן (רק בערוב ימיו הפכו פניו לאציליים, כפי שניתן לראות בדיוקניו המופיעים בבולים). הוא אהב לתפור בגדים, לרקוד, לשיר ולהפעיל תיאטרון בובות. בשל היותו מוזר וחולמני עם דמיון רב, סבל הנער מהתנכלויות ולעג מצד הילדים אך היה בעל כוח רצון ושאיפה עזה להיות מפורסם.

האנס כריסטיאן אנדרסן

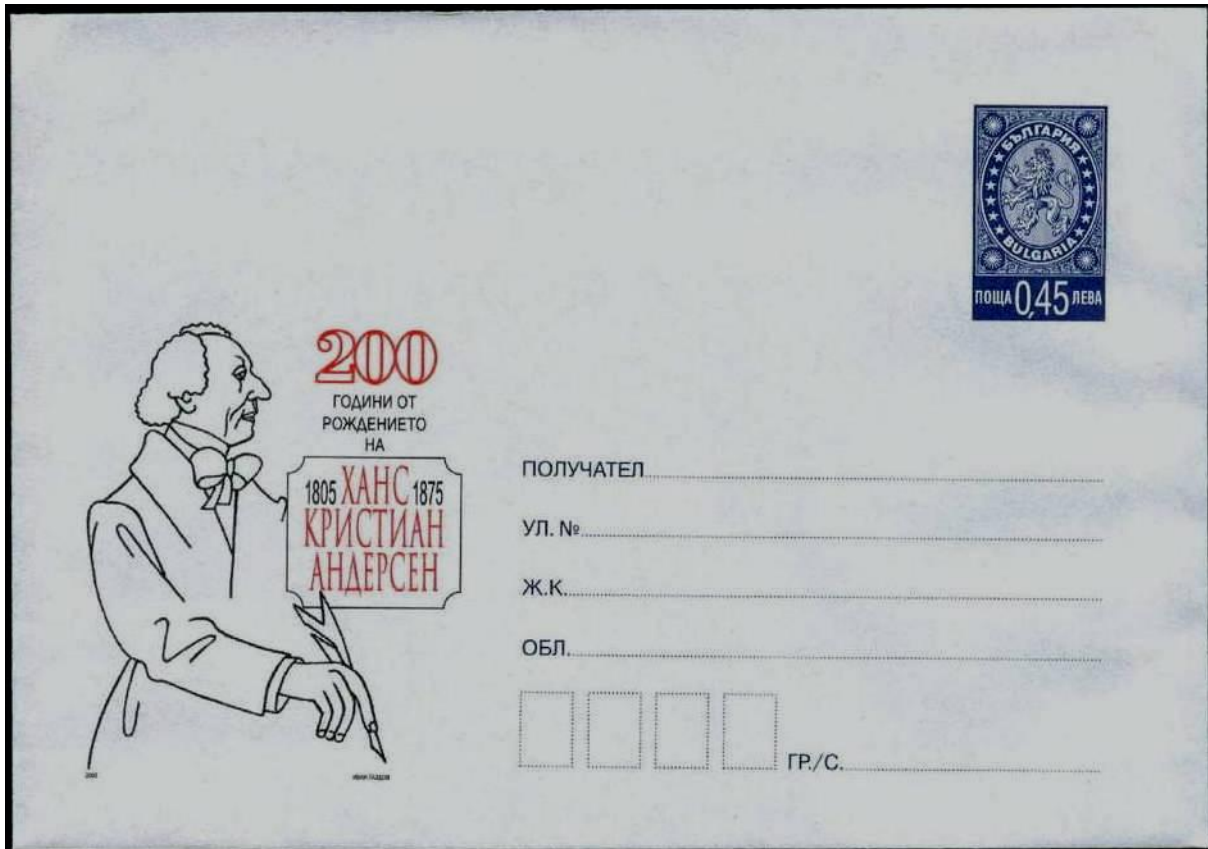
משפחת אנדרסן גרה באודנסה והייתה ענייה. מצבה הכלכלי הוחמר עם מותו של האב בשנת 1816. האנס בן ה-11 נאלץ להפסיק את לימודיו ולצאת לעבודה. כעבור שלוש שנים עזב אנדרסן את ביתו ויצא לבדו לבירת הממלכה הדנית, קופנהגן. שנים רבות של סבל, רעב והשפלה עברו עליו, עד שכישרונותיו זכו להכרה ומצבו השתנה לטובה: בגיל 17 הוא זכה למלגה ולמד יחד עם ילדים בני 12. בהמשך גם התקבל לאוניברסיטת קופנהגן והשלים שם את חינוכו. בשנת 1833 הוא זכה למלגה מטעם מלך דנמרק, וכך זכה לטייל

ברחבי אירופה, לפגוש את הסופרים המפורסמים ביותר של היבשת (כגון **דיקנס**, **דיומא**, **באלזאק והיינה**) ולהתארח בבתי מלכים ואצילים. מבחינה זו סיפור חייו דומה לאגדה אותה כתב אודות הברווזון המכוער. הוא הפך לסופר "במשרה מלאה" וכתב מחזות, שירים, רומנים וספרי מסע, אשר זיכו אותו בתהילת עולם עוד בחייו. האנס כריסטיאן אנדרסן מעולם לא הקים משפחה והיה ערירי עד יומו האחרון.

במשך השנים נוצרו תיאוריות שונות ביחס למוצאו של אנדרסן. ההיסטוריון הדני **יאנס יורגנסן** טען, שאנדרסן היה בנו הלא חוקי של מלך דנמרק, **כריסטיאן השמיני**. על פי גירסה אחת אימו הייתה רוזנת, אשר מסרה אותו לאימוץ בינקותו. גירסה אחרת היא, כי אימו הרתה למלך בעקבות מפגש מקרי, והיא נישאה לאביו הסנדלר בהיותה הרה. על פי התיאוריה של יורגנסן, האנס כריסטיאן אנדרסן לא נשכח מעולם על ידי ה"חלונות הגבוהים", ולאורך ילדותו היה מי שפקח עליו עין והשגיח עליו מרחוק. כך מסביר יורגנסן את המלגות השונות בהם זכה אנדרסן, ואת הצלחתו לחדור לחוגי החברה הגבוהה בדנמרק על אף נקודת ההתחלה האומללה של חייו.

הברווזון המכוער

דבר בולים שהונפק בבולגריה לציון 200 שנה להולדתו של אנדרסן

עיקר פרסומו של האנס כריסטיאן אנדרסן הוא כמחבר אגדות. במהלך השנים הוא חיבר לא פחות מ-168 מעשיות, אשר ילדים (וגם מבוגרים) בכל רחבי העולם נהנים מהן עד היום. יצירתו לא מצטיינת בכמות בלבד אלא גם (ובעיקר) באיכות. אנדרסן הוא, ללא ספק, גדול היוצרים של ז'אנר האגדות, ומבחינה ספרותית יצירותיו עולות לעין ערוך על אלו של סופרים אחרים, כגון **האחים גרים**. מי לא שמע על "בגדי המלך החדשים", "הנסיכה והעדשה", "בת הים הקטנה", "מלכת השלג", "חייל הבדיל הקטן" או "הצל"?

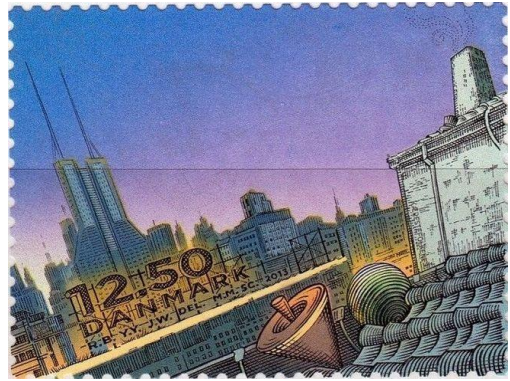

מימין לשמאל: בגדי המלך החדשים, הנסיכה והעדשה ובת הים הקטנה

הסביבון והכדורית

מבין 168 האגדות אותן חיבר האנס כריסטיאן אנדרסן בחייו יש אחת הקשורה לנושא האיסוף שלי. הסיפור "הסביבון והכדורית" נקרא גם "הנאהבים", "חתן וכלה" או "החרוט והכדורית". זוהי מעשיה אנתרופומורפית של חפצים דוממים המונפשים

בסיפור תוך הבעת רגשות אנושיים. סוגה ספרותית זו נפוצה במיוחד בסין, שם קיימת מסורת של סיפורים בעלי היבטים כאלה. בשנת 2013 הוחלט בדנמרק להנפיק סדרה בת ארבעה בולים, בה יונצחו ארבע מיצירותיו של אנדרסן, ובהן גם "הסביבון והכדור". בתחרות שנערכה בין המעצבים זכה אזרח סיני בשם *Yuan Yishan*.

הסביבון והכדורית בעיצובו של Yuan Yishan

"הסביבון והכדורית" הינה אגדה על אהבה נכזבת וכאובה של סביבון העשוי מעץ מהגוני לכדורית העשויה מעור משובח. הסביבון מאוהב בכדורית ומציע לה נישואין. היא דוחה אותו בטענה כי היא מאורסת למחצה לדרור. יום אחד לקח הילד הקטן, בעל הצעצועים, את הכדורית והקפיץ אותה מספר פעמים עד שבאחת מהן קפצה ונעלמה. הסביבון נותר עם אהבתו וגעגועיו אליה, שגברו ככל שחלפו השנים. יום אחד לקחוהו, חידשו את צבעיו והחלו לשחק עמו. הוא קיפץ, פיזז והופ, קפץ לפח אשפה שהיה בעליית הגג. שם, חמש שנים לאחר שנעלמה, הוא מגלה את הכדורית, שוכבת דהויה ומלוכלכת. היא, שלא זיהתה אותו, שמחה לראות כי מישהו כערכה הגיע, והיא יכולה לדבר עמו. הסביבון לא השיב לה עד שבאו לרוקן את פח האשפה מעליית הגג וחילצוהו משם.

הסביבון והכדורית על חותמת דואר משנת 2004. הדואר הדני מנפיק מידי שנה ב-2 באפריל, יום הולדתו של האנס כריסטיאן אנדרסן, חותמת המראה אחד מסיפוריו.

רבות ממעשיותיו של אנדרסן מבוססות על אירועים אותם חווה בחייו האישיים. יש הסבורים, כי הסיפור "הסביבון והכדורית" מבוסס על אהבתו הראשונה של אנדרסן - **ריבורג וויט** (Voigt), אחותו של חברו לספסל הלימודים באוניברסיטה, **כריסטיאן וויט**. משפחת וויט הייתה משפחת סוחרים עשירה וידועה, ואבי המשפחה היה "האדם העשיר בעיר", כפי שכינה אותו אנדרסן באחד ממכתביו. בעת היכרותם, בשנת 1830, הייתה ריבורג וויט מאורסת לאחר, ודחתה את הצעת הנישואין של אנדרסן. את הסיפור "הסביבון והכדורית" הוא כתב ב-1843, כשלוש עשרה שנה לאחר חזיריו הכושלים אחר ריבורג וויט, וזאת לאחר שפגש אותה שוב, כשהייתה כבר מטרונית מרושלת בגיל העמידה.

"הסביבון והכדורית" מתקשר גם לסיפור אחר של אנדרסן, "הזמיר". בסיפור זה הוא מכריז בעקיפין על יציאתה של אהבה ישנה (לוויט) וקבלת פניה של אהבה חדשה. הכוונה היא **לג'ני לינד**, זמרת שבדית נודעת שכונתה "הזמיר השבדי". אנדרסן התאהב בזמרת, אך גם היא (כריבורג) לא החזירה לו אהבה. חוקרים גילו כי למרות ההכרזה על אהבה חדשה נותר אנדרסן מאוהב בריבורג וויט גם לאחר שנישאה לאחר. במשך כל חייו הוא נשא עמו את איגרת פרידתה ממנו, עד למותו בגיל שבעים.

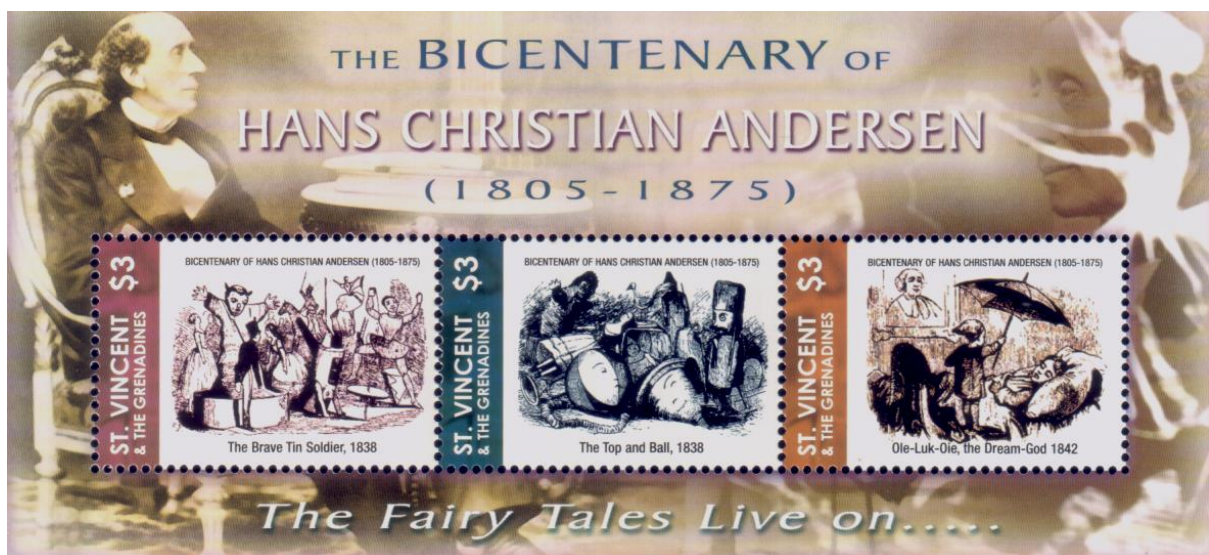

הזמיר

ב-4 אוגוסט 1875. בהתאם לבקשתו בטרם מותו המכתב, שהיה נתון בשקית שענד על צווארו, נשרף מבלי שאיש קרא את תוכנו.

הסביבון

כאספנית סביבונים יש לי, כמובן, עניין מיוחד לא רק בסיפור אלא גם בסביבון עצמו. "מעולם לא היה יפה-תואר כל כך. עתה הרי הוא סביבון זהב!". כך מתאר אנדרסן את עצמו, כסביבון מוזהב עם כבוד ובעל ערך עצמי בחדר המשחקים, בעוד הכדורית, המייצגת את ריבורג, מקומטת עכשיו כמו תפוח ישן לאחר ש"היה מוטל כמה שנים במרזב וכולו ספוג מים".

גליונית ובה איורים לשלוש מאגדות אנדרסן. הבול במרכז מציג את הסביבון והכדורית. האיורים הם של וילהלם פדרסן משנת 1850. פדרסן היה הראשון שאייר את מעשיותיו של אנדרסן.

מקריאת הסיפור, יקשה על ילד ישראלי בן ימינו להבין באיזה סביבון מדובר. אין מדובר בסביבון בעל ארבע הפאות, המוכר לנו מחג החנוכה. רמזים על סוג הסביבון מפוזרים לאורך המעשייה. בקצה הסביבון תקוע מסמר נחושת. "הלואי יצליפו עלי בשוט..." אומר הסביבון ובכך מסייע לנו להבין כי מדובר בסביבון שוט, המוכר ברחבי העולם.

בישראל שיחקו בסוג כזה של סביבון, לפחות בשנות ה-30 של המאה העשרים. נראה כי הובא לכאן על ידי הבריטים, אך נעלם בהדרגה מהנוף המקומי.

כך משחקים בסביבון שוט

שני החלקים של סביבון שוט. חותמת דואר טורקית.

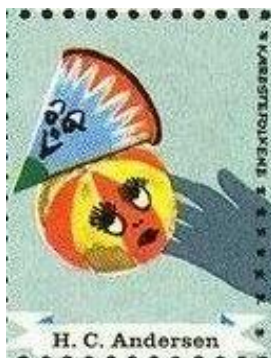
סביבון השוט מורכב מגוף סיבוב בצורת חרוט ושוט, העשויים שניהם מעץ. לקצה של המקל מחובר שרוך

העשוי מרצועת עור או חוט בנאים, אותו כורכים סביב הסביבון הדומה לפורפורה. את קצה השרוך קושרים לאמה של יד אחת. משליכים את הפורפורה ארצה בחוזקה בעוד השרוך הקשור לאמת היד מושך אותה מנגד וגורם לה לנחות ולהסתובב על הקרקע. השוט משמש להאצת סיבוב הסביבון. כשהסיבוב מואט, מצליף השחקן בשוט ומגביר מחדש את מהירות הסיבוב שלו.

הנקודה היהודית

בימי ילדותו באודנסה למד אנדרסן בבית ספר יהודי, והתחבר עם ילדים יהודיים שקיבלוהו באהדה, שכן גם הם ידעו מהם לעג רדיפות. באחרית ימיו הכיר אנדרסן את בני משפחות הנריקס ומלכיוֹר שהיו אנשי תרבות ותמכו בו בכספים. במיוחד היה קרוב **לזרותיאה מלכיוֹר**, אשת חברה ורעייתו של הבנקאי היהודי, **מוריץ מלכיוֹר**. הוא נהג להתארח בבית הקיט של משפחת מלכיוֹר באַרְזונד (Øresund), שם גם נפטר ב-4 באוגוסט 1875.

אחד התרגומים הראשונים של אגדות אנדרסן לעברית נעשה על ידי **דוד פרישמן** שכתב בהקדמה ב-1896: "אנדרסן הוא אחד המשוררים היותר גדולים אשר היו לעולמים. רוח דמיון עז עם רעיונות נעלים עם שפה נפלאה, חזיונות נמרצים עם תמימות ילדים בו נשקו... הוא מדבר בסגנון ילדים, והנה הילדים קוראים ומשתעשעים בו – והגדולים קוראים ומבינים אותו". מתרגמים נוספים של כתבי אנדרסן היו **בנימין טנא, ח.נ. ביאליק, נתן אלתרמן, אהרון אמיר, יהודה גור, אביגדור המאירי, דב קמחי** ועוד.

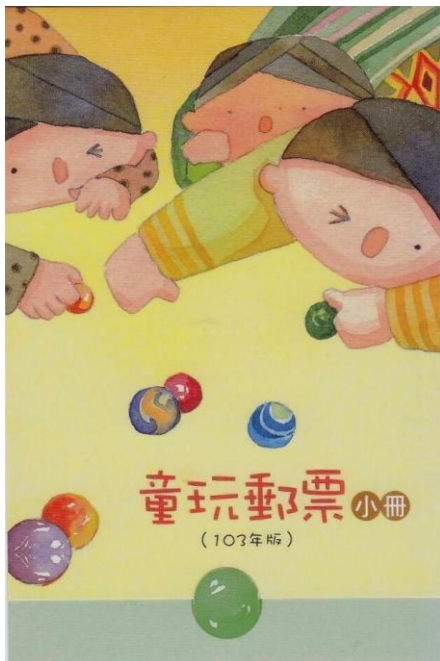
גיליון של תוויות סינדרלה לכבוד חג המולד מדנמרק, הכולל 50 תוויות המוקדשות ל-50 יצירות משל האנס כריסטיאן אנדרסן. למעלה משמאל: הגדלה של התווית המוקדשת ל"סיבובן והכדורית".

רחל ברלב אספנית סביבונים, פורפרות וג'ירוסקופים. באוסף האקלקטי שלה נמצאים גם בולים ופריטי דואר, ספרים וחומרי אספנות אחרים, שיש בהם אזכור על סביבונים. לתגובות: rachelea@zahav.net.il

על ילדים, משחקים ומחשבים מנחם לדור

את הסיפור של "ילדים ומחשבים" אפשר לספר כהקבלה בין המשחקים של ימי ילדותינו לבין משחקי הילדות כיום. זהו גם סיפורו של פער הדורות בינינו לבין נכדינו, בהנחה (העצובה) שמרבית חברי איל"ת הם ילידי שנות ה-40, ה-50 או ה-60 של המאה הקודמת.

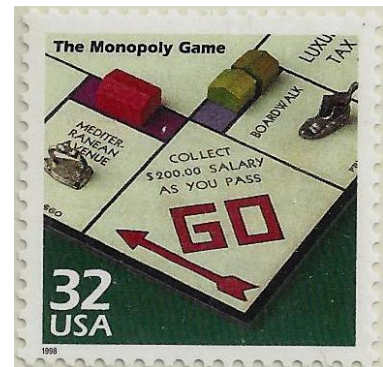
ילדותנו עברה בהרבה משחקים בחוץ – משחקי כדור למיניהם, נדנדות, קרוסלות, חמש אבנים, גולות וכדומה. משחקים אלו דרשו ציוד מינימאלי (זוכרים ששיחקנו בגוגואים?) והיו דלים בפירוטכניקה. רובם של המשחקים כלל פעילות גופנית של ממש – ריצה, קפיצה וכדומה. חלק גדול מהמשחקים היו מותאמים לריבוי משתתפים, ואחד הריטואלים הקבועים היה הילד המאחר, אשר היה מתחנן כי נשלב אותו במשחק אשר כבר יצא לדרך.

ילדים משחקים בגולות.
כריכת קונטרס מטייוואן.

"גלגל ענק" שנבנה
במשחק מכאנו.

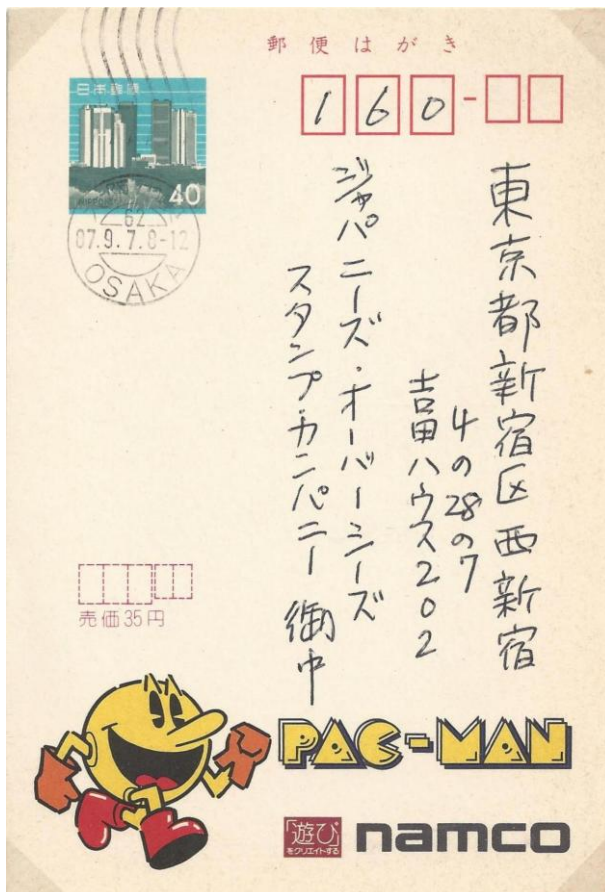
מי מאיתנו לא שיחק במונופול?

בימות החורף הגשומים או בשעות הלילה החשוכות לא יכולנו לשחק בחוץ, ואז עמדו לרשותנו משחקים אחרים. בצד צעצועים, אשר חלקם קיימים גם כיום ומשמשים את הגיל הרך, נהגנו לשחק במשחקי קופסא שונים כמו מונופול, או במשחקי הרכבה דוגמת "מכאנו". מלבד אלמנט ההנאה נועדו המשחקים – לפחות בחלקם – לשפר את היכולות המוטוריות שלנו ולהרחיב את השכלתנו (למשל באמצעות משחקי רביעיות קלפים, בהם למדנו על שמות פרחים או על אישים מפורסמים).

נדמה לי שהתחום שעבר את המהפכה הגדולה ביותר הוא תחום התקשורת – מילה שאך בקושי הייתה קיימת באותם ימים. טלוויזיה לא הייתה, משחקי הכדורגל שודרו על ידי **נחמיה בן אברהם** האגדי והאוזן הייתה צמודה למקלט רדיו שהיה יותר גדול ממכשיר מיקרוגל של ימינו. גם התקשורת הבין אישית של אז הייתה חד גונית לגמרי: מכתבים ומברקים (ובולים...) – טלפון כמעט ולא היה בנמצא. אנשים יצאו למילואים או לנסיעה לחו"ל והדרך היחידה שלהם לדווח הביתה על שלומם הייתה מכתבים, מברקים וגלויות נוף.

גלוית דואר צבאי שנשלחה מחייל בשירות מילואים פעיל

פק-מן. גלוית אקו יפנית.

וראו איפה הילדים היום: סמארטפון (פחות מהדגם החדש ביותר לא מתקבל), טלוויזיה, מחשב בחדר וכן מחשב טאבלט, מחשב בכיתה, Xbox, מצלמה, WhatsApp, פייסבוק, יוטיוב, אינסטגרם וודאי שכחתי כמה כלים כיוון שאני לא מעודכן. אני בטוח שתסכימו איתי שהילדים יודעים להפעיל את המכשירים הללו הרבה יותר טוב מאתנו – הם פשוט נולדו לתוך זה.

הגל האלקטרוני הזה לא פלש לחיינו בבת אחת. משחקים אלקטרוניים דוגמת "פולשים מהחלל" או "פק-מן" נפוצו כבר בסוף שנות השבעים. תחילה הם מוקמו במקומות ציבוריים (מסעדות, פאבים או אולמות משחק) בדומה לקודמיהם, משחקי הפינבול, שהיו בעיקר מכניים. הופעת המחשב האישי הקנתה למשחקי הווידאו

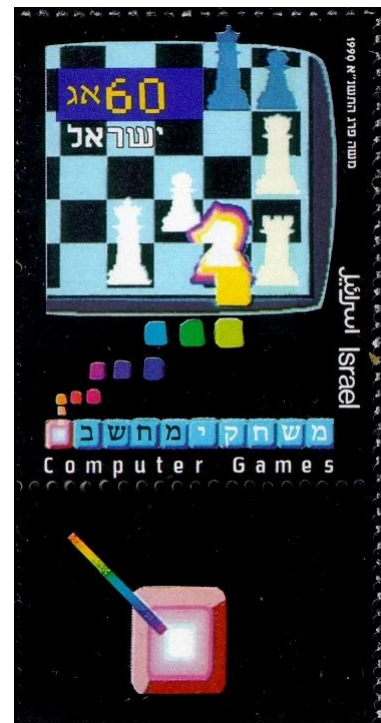

והמחשב נוכחות כמעט בכל בית. מרגע זה ואילך לא נדרש עוד הילד לצאת מביתו, ואף לא מחדרו, כדי לחוות את המילה האחרונה בתחום המשחקים. השינוי באורח החיים של בני הנוער היה אדיר, ובצדק בחר הציבור האמריקאי את משחקי הווידאו לאחת ההתפתחויות הגדולות של שנות השמונים במסגרת ההנפקה של "חגוג את המאה". מאז חלה התפתחות נוספת: הסמארפון הוא מחשב לכל דבר, ולכן לכל ילד יש חדר משחקים נייד ההולך איתו לכל מקום.

כידוע, לכל מטבע יש שני צדדים, ולמשחקי המחשב יש פנים לכאן ולכאן. נתחיל בצד החיובי: אין ספק כי הילדים שואבים הנאה עצומה מהמשחקים העומדים לרשותם. בפשטות, הם "מצביעים ברגליים", ויצרני המשחקים חייבים להתאים את עצמם לדרישת קהל הלקוחות. שנית, ילדים רבים זוכים לשעות משחק גם כאשר בחוץ כבר חשוך או כשמזג האוויר סוער. הם אינם תלויים עוד באחיהם או בשכנים, אלא יכולים לשחק לבדם או במרשתת, יחד עם ילדים ממקומות מרוחקים אותם הם כלל אינם מכירים.

מגוון השותפים למשחק גם מאפשר התמקצעות שבעבר לא הייתה אפשרית. אדגים זאת עם משחק השחמט: בעבר ילד חובב שחמט היה יכול לשחק כנגד מספר מוגבל של יריבים, בעיקר חברים ובני משפחה. יכולתו ללמוד רעיונות חדשים ולהתקדם ברמת משחקו הייתה לפיכך מוגבלת. לעומת זאת כיום המחשב מהווה יריב זמין בכל עת, והשחקן האנושי יכול לבחור את רמת הקושי המתאימה לו.

אז מה הצד השני של המטבע? החיסרון הגדול ביותר של משחקי המחשב הוא העדר פעילות גופנית. הילדים של פעם אשר היו שורפים קלוריות רבות ומשחררים עודפי אנרגיה במשחק בחוץ. לעומת זאת הילדים היום יושבים שעות רבות מול מסך המחשב, וכדי להוסיף חטא על פשע גם "מנשנשים" משהו (לרוב ממתקים מלאי סוכר או חטיפים עתירי שומן ומלח) תוך כדי משחק. כבר לפני שלושים שנה חשבנו שילדינו מבליים

התפתחות הטכנולוגיה (משמאל לימין):

פעם הילדים היו דבוקים לטלוויזיה, אחר כך למערכת המוסיקה הניידת והיום למחשב.

שעות רבות מידי מול מסך הטלוויזיה, והנה בעידן המחשב המצב חמור בהרבה, ומידת ההתמכרות אליהם היא גבוהה בצורה מדאיגה. אחת התוצאות העגומות של משחקי המחשב היא עליה חדה בהשמנת יתר בקרב בני הדור הצעיר. מכאן גם עולה מסקנה עבור האספנים התימאטיים של נושא הבריאות: משחקי המחשב שייכים גם לתחום האיסוף שלכם!

בעיה נוספת של משחקי המחשב היא שהם אינם באמת תורמים להתפתחותו של הילד. השחקנים נדרשים, על פי רוב, להפגין רק זריזות, אצבעות ויכולת תגובה מהירה. כמובן שבאלה אין כל רע, אבל מה עם פיתוח יכולות אחרות כגון כושר חישוב או יכולות מוטוריות? אם הילדים שלנו ישחקו רק במחשב כיצד הם יפתחו מיומנויות הדרושות לחיים?

נדמה לי שרוב מכריע של משחקי המחשב הנפוצים כרוך בצורות שונות של אלימות, ודי להתבונן בגיליונית מצרפת (תמונה צבעונית שלה מופיעה בכריכה הפנימית הקדמית של חוברת זו) כדי להיווכח בזאת. גם טענה זו הופנתה בעבר (ומופנית כיום) כלפי תכניות הטלוויזיה וסרטי קולנוע, אלא שכאן הילד אינו רק צופה פאסיבי אלא נוטל חלק אקטיבי בקרבות. קשה לי להאמין שמחנכים ממליצים על פעילות מעין זו.

ואם כבר הזכרנו את המילה "חינוך": יצרני המשחקים ויתרו לחלוטין על ניסיון לחנך ולהשכיל, או אפילו על מראית עין של ניסיון כזה. הדגש הוא על הגרפיקה וההיבטים הויזואליים: ככל שאלה משתפרים כך הופך המשחק לנחשק ומתקדם יותר.

החיסרון האחרון של משחקי המחשב הוא בהיבט החברתי. המשחקים של פעם כללו אינטראקציה בין המשתתפים, ותרמו לחיי החברה. משחקי המחשב משוחקים לבד או בקבוצות קטנות, כאשר השחקנים שקועים בצג המחשב וכלל לא מתבוננים זה בזה.

על פי רוב המשחק מתנהל בדממה, או ב"שיחה" הכוללת הטחת עלבונות במפסידים ודברי רהב של המנצחים. תופעות אלו לא היו נדירות גם במשחקי הכדור של ילדותנו, ובכל זאת כיצד ילמד דור העתיד את חשיבותה של עבודת צוות? האם איננו רואים לנגד עינינו את צמיחתו של דור מנוכר, המתעלים כליל מהנעשה סביבו?

אני מקווה שאינני מותיר את הקורא עם טעם מר מידי בפה. המחשב הוא כלי אדיר, אשר ניתן לנצל אותו למטרות חיוביות, ובכלל זה גם להתפתחות ילדינו. שאלת המפתח היא הפיקוח של ההורים, הן על התכנים והן בשאלת הכמות. אם נשכיל להציב לצעירים גבולות הם ישלבו את משחקי העבר עם משחקי המחשב, ויוכלו לספוג את הטוב משני העולמות.

מנחם לדור, חבר ועד איל"ת ויושב הראש הראשון של האגודה, הוא שופט תימאטי בינלאומי. מנחם אוסף ומציג את נושא המחשב מזה שנים רבות. לאחרונה שינה את תחום התצוגה שלו ל"עידן המידע". כתובתו למשלוח תגובות: ladorm@gmail.com

הזמנה לאסיפה הכללית השנתית

הנכם מוזמנים לאסיפה הכללית השנתית של איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית, אשר תתקיים ביום חמישי, ה-7 באפריל 2016, בשעה 17:00, בביתן לבולאות ולדואר במוזיאון ארץ ישראל ברמת אביב.

לקיום האסיפה במועדה דרושה נוכחות של מחצית מכלל חברי איל"ת. בהעדר רוב של חברים בשעה הנקובה, תתחיל האסיפה בשעה 17:30, והיא תהיה חוקית בכל מספר של נוכחים.

סדר היום באסיפה:

בחירת יו"ר ומזכיר האסיפה
דברי יו"ר העמותה על פעילות העמותה בשנת 2015
דו"ח מזכיר איל"ת, גזבר העמותה וועדת הביקורת
אישור תקציב העמותה לשנת 2016
דיון חופשי

על קו התפר

מעטפות שנדדו פרק זמן ממושך בצינורות הדואר מבוקשות מאוד על ידי אספנים. מן החותמות המוטבעות על המעטפה והסימנים שנרשמו עליה ניתן להבין את הדרך בה פעלו הפקידים בסניפי הדואר השונים בהם טופלה המעטפה, וללמוד על התנאים באותה תקופה.

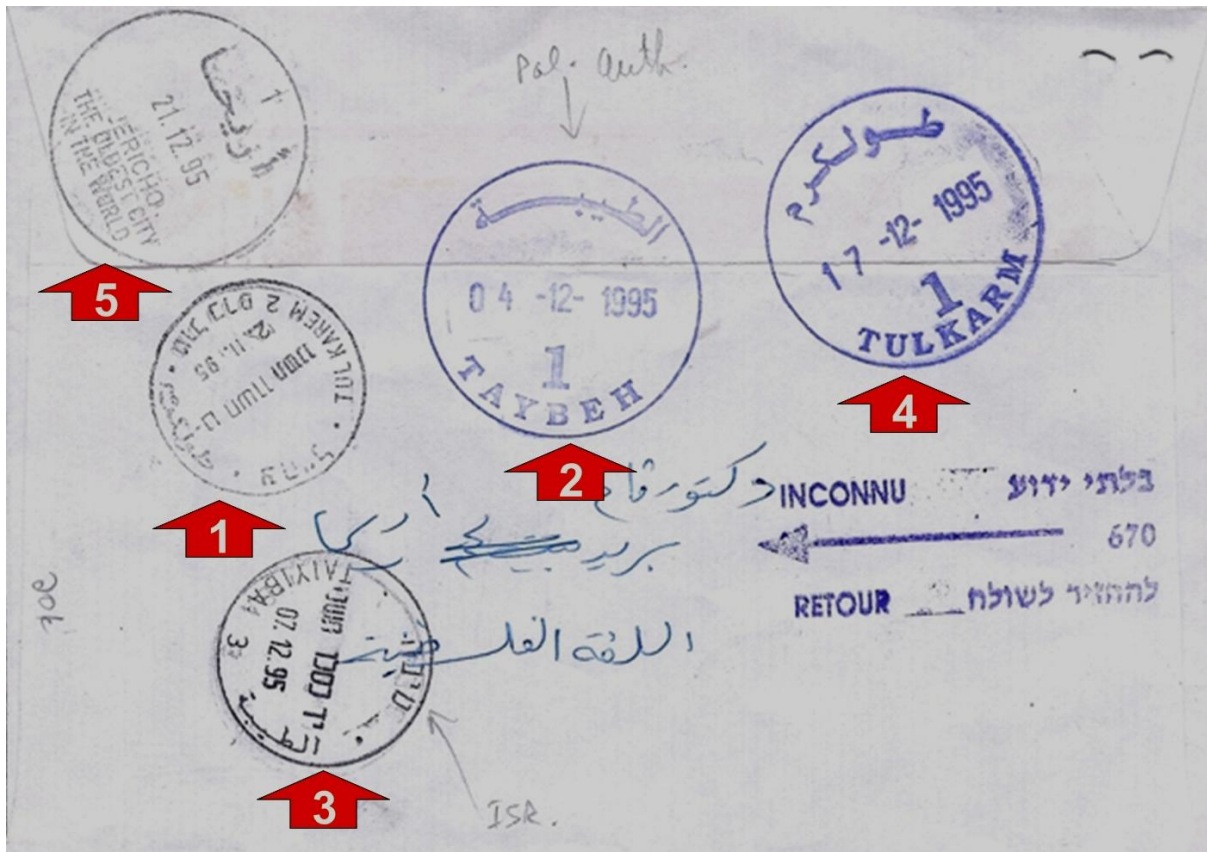
במיוחד מעניינות מעטפות שנשלחו בתקופת מעבר בין שתי מערכות כללים. תקופות של חילופי שלטון, שינוי מטבע, כיבוש או התרחשות של אסון טבע מחייבות את בעלי התפקידים להסתגל אל התנאים החדשים, וההחלטות שקיבלו מניבות בדרך כלל פריטים מיוחדים במינם.

העיר הערבית טול כרם שוכנת בשוליים המערביים של הרי השומרון, ושמה מעיד על תעשיית גידול היין שהייתה בעבר בסיס לכלכלת תושביה. בעקבות מלחמת ששת הימים ושליטת ישראל בשטחי יהודה ושומרון הופעל בית הדואר המקומי בחסות צה"ל והמנהל האזרחי. מצב זה השתנה בסוף שנת 1995, עם חתימת הסכם אוסלו ב' והעברת האחריות לניהול העיר לידי מוסדות הרשות הפלסטינית.

על פי ההסכם נסגרו שירותי הדואר של המנהל האזרחי בתום יום העבודה של יום חמישי, 2 בנובמבר 1995. בתי הדואר היו אמורים להיפתח מחדש על ידי הרשות הפלסטינית ביום ראשון, 5 בנובמבר 1995, אולם בעקבות רצח **יצחק רבין** ז"ל, ראש ממשלת ישראל, במוצאי שבת (4 בנובמבר 1995) נדחתה פתיחת בתי הדואר ברשות הפלסטינית ליום רביעי, 8 בנובמבר 1995.

המעטפה המוצגת כאן (צידה הקדמי בעמוד הקודם וצידה האחורי להלן) להלן נשלחה בדואר רשום מסניף טול כרם ביום 2 בנובמבר 1995, היום האחרון לפעילות הדואר הישראלי במקום. ככתובת הנמען נרשמה כתובת לא קיימת בעיר טייבה, וככתובת השולח נרשמה כתובתו של מנהל בית הדואר של יריחו. המעטפה נשלחה ביוזמתו של הבולאי **ד"ר יוסף ואלך**, וזאת במטרה לבחון את דרך פעולתו של הדואר הפלסטיני. על פי הנהלים המקובלים צריך הדואר להחזיר המכתב רשום שלא נמסר למכתב אל השולח (מנהל דואר יריחו), והכוונה הייתה לראות כמה זמן ימשך התהליך.

וכך היה. החותמות המוטבעות בצידה האחורי של המעטפה וההערות בכתב יד מעידות על שלבי הטיפול בסניפי הדואר השונים.

1. ביום 2 בנובמבר 1995 נשלח המכתב הרשום מדואר טול כרם (עדיין תחת שלטונה של ישראל).

2. המכתב הועבר לטיפול סניף הדואר של הכפר טייבה שבשומרון והתקבל ביום 4 בדצמבר 1995 (לאחר למעלה מחודש!). נעשה ניסיון למסור אותו ליעדו, ולאחר

שנואשו מאיתור הנמען (שלא קיים למעשה), נרשם על חזית המעטפה בכתב יד כי הנמען לא ידוע. פקיד הדואר הפלסטיני רשם (בעברית) הצעה לחפש את הנמען בעיר טייבה שבמשולש, בשטח ישראל.

3. ביום 7 בדצמבר 1995 הגיעה המעטפה לטיפול דואר טייבה הישראלית. פקיד הדואר ניסו לאתר את המכותב, וכשלא הצליחו (כמובן) הטביעו חותמת המציינת "לא ידוע – להחזיר לשולח" ושלחו את המעטפה חזרה לדואר טול כרם.

4. המכתב הוחזר לדואר טול כרם (הפלסטיני) ביום 17 בדצמבר 1995, ומשם הוחזר לכתובת השולח ביריחו.

5. ביום 21 בדצמבר 1995 הגיע המכתב לדואר יריחו, כתובת השולח. על פי המוסכם מראש העביר מנהל דואר יריחו את המכתב חזרה לידי של ד"ר יוסף ואלך.

חמש החותמות המוטבעות בגב המעטפה מהוות תמהיל מעניין המשקף היטב את התקופה בה נשלח המכתב. המכתב נשלח עם חותמת דואר טול כרם הישראלי ומטופל חודש וחצי מאוחר יותר עם חותמת דואר טול כרם הפלסטיני. דואר טול כרם הפלסטיני הופעל במסגרת הסכם אוסלו ב', בעוד דואר יריחו הפלסטיני הופעל במסגרת הסכם אוסלו א'. הניסיון לחפש את הנמען בשני היישובים ששם טייבה, האחד בשומרון הפלסטיני והשני במשולש הישראלי, מעידים על הקשרים החזקים שהיו קיימים בין שני חלקי ארץ אלו בשלב הראשוני של הקמת הרשות הפלסטינית.

ובמאמר מוסגר, מן הראוי להקדיש מילה למשמעות שם היישוב "טייבה". ברחבי ארץ ישראל היו מצויים בעבר מספר יישובים שנקראו בשם "עופרה", שמשמעותו עופר ממין נקבה. בעברית לשם הזה יש חן רב, אולם בערבית המילה "עופרה" דומה מאוד למילה "עפרית" שמשמעותה שד רע, המזיק לבני האדם. אין פלא שהערבים שיישבו מחדש את אותם יישובים חרבים בחרו להחליף את שם היישוב ולכנות אותו בכינוי בעל משמעות הפוכה, "טייבה", כלומר "הטובה".

משה רימר, לשעבר עורך נושאון ועורך שובל, אוסף את נושא הצדפות. בעבר הציג את "הרכיכות והאדם" וכיום הוא שוקד על תצוגה חדשה – "לשאת יותר ממשקל גופך". לאחרונה משה עוסק גם במחקר משותף עם ד"ר יוסף ואלך על שירותי הדואר ביהודה ושומרון מאז שנת 1948. כתובתו למשלוח תגובות: rimer@netvision.net.il

איל"ת גם ב- חפשו אותנו!

תימאטיקה מתחת לפטיש

בדרך כלל אנו משתדלים להקדיש את המדור למכירות פומביות שבהן ניתן למצוא פריטים איכותיים ומעניינים במחיר סביר. הפעם נחרוג ממנהגנו, ונעסוק במכירה בטווח מחירים גבוה בהרבה. אנו מקוים כי חברי איל"ת אשר תקציבם מוגבל לא יחושו "פחד גבהים" - ראו הוזהרתם!

בית המכירות של סקייילר רמזי פועל מסן פרנציסקו. בתחילת מרץ הוא קיים מכירה פומבית תחת הכותרת "פניני בולאות" – שם שמרמז מראש על שמדובר בפריטים איכותיים ויקרים מאוד. לכל המחירים אותם נציין יש להוסיף עמלה בשיעור של 15%, ואף על פי כן אנו סבורים כי במכירות מקבילות רמת המחירים הינה גבוהה עוד יותר. פריטים על המכירה ניתן למצוא באתר האינטרנט <http://rumseyauctions.com>

כל הפריטים במכירה הפעם הם אמריקאים, והעניין שלנו, התימאטיקאים, מתחיל בסדרה שהונפקה בשנת 1869 המוכרת בשם ה-pictorials. אספני הסוסים מכירים בוודאי את הבול בעריך של שני סנט מסדרה זו, המראה רוכב על סוס. הבול שלפנינו

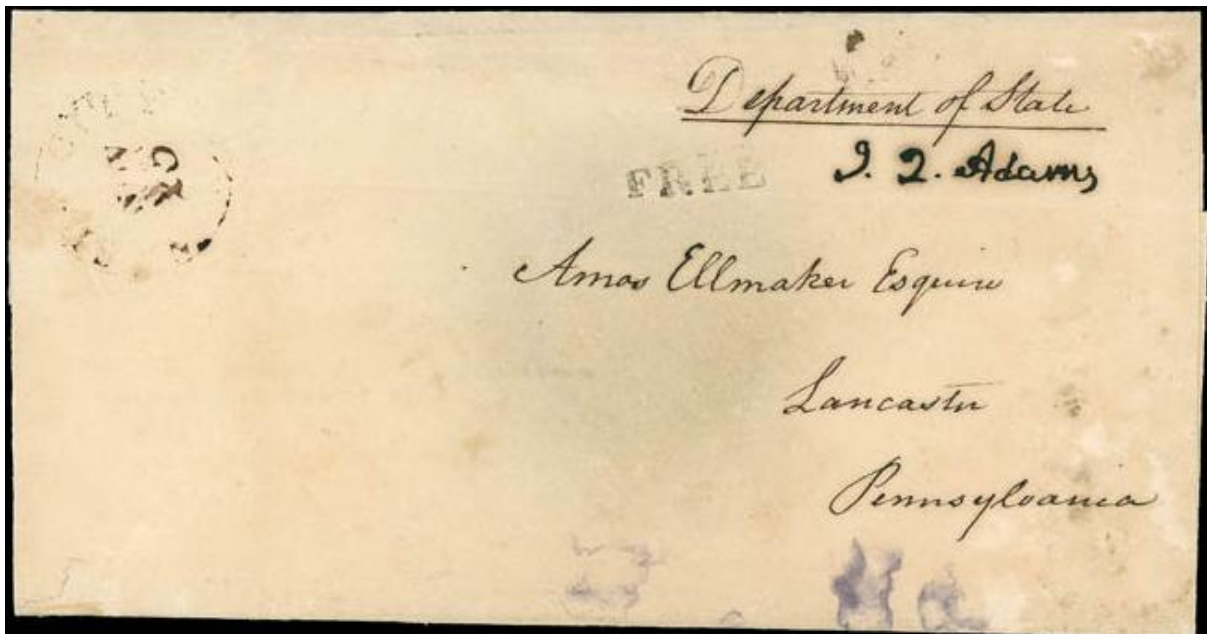
הוא בלתי משומש עם נגיעה קלה של מדבק הפוגמת בדבק מאחור. אולם פני הבול הם לעילא ולעילא: המירכוז הוא פנטסטי הצבעים רעננים וחדים. תעודת המומחה המלווה את הפריט מעניקה לו ציון של 95 מתוך 100. זהו אחד מתוך חמישה בולים הידועים באיכות זו, כאשר רק שלושה ידועים באיכות גבוהה יותר. על פי קטלוג סקוט שוויו של הבול הוא 550 דולר, אבל בול זה הוא כה איכותי עד שרמזי קבע לו מחיר התחלתי של 1,050 דולר. לדעתנו זוהי קביעה מוצדקת לחלוטין.

ועוד מאותה סדרה: הפריט הבא כולל הגהות גלופה (plate proof) של הבולים היקרים בסדרה (בהם נראים **קולמובוס** נוחת בחופי אמריקה, הכרזת העצמאות של ארצות הברית, הנשר האמריקאי והנשיא **לינקולן**). שוב, בכל ארבעת הפריטים הצבעים חדים ורעננים, ויש תעודת מומחה המאשרת את כשרותו של הפריט. והעיקר: בכל ארבע ההגהות המרכז הפוף! על פי קטלוג סקוט המחיר צריך להיות מעל 16 אלף דולר! רמזי "מסתפק" במחיר התחלתי של 4,000 דולר. מישהו נפל על הראש ורוצה לקנות?

אחד ה"טרנדים" בתימאטיקה שנים האחרונות הוא להשתמש במכתבים שקיבלו פטור מביול בשל המעמד של שולח המכתב. אם האיש היה נושא משרה רמה או חבר בפרלמנט די היה בחתימתו כדי להעניק למכתב זכויות הפטורות אותו מביול. באנגלית מכונה הזכות הזו Free frank privilege. זוהי דרך יפה להראות אישים, מלבד בולים המראים את דיוקנם.

המכתב הנראה כאן נשלח על ידי **ג'ון קוינסי אדמס**, נשיאה הששי של ארצות הברית (בין השנים 1825-1829). תקופת נשיאותו של אדמס זכורה לרעה בשל השיתוק שאחז בממשל עקב הקונגרס הלעומתי. אבל אדמס היה מדינאי חשוב, אשר שימש כשגריר ארצות הברית במספר מדינות (פרוסיה, הולנד, פורטוגל, רוסיה ואנגליה), והיה חבר הועדה אשר הביאה לסיומה את מלחמת ארצות הברית ואנגליה משנת 1812. בין השנים 1817 ל-1825 הוא כיהן כמזכיר המדינה בממשלו של הנשיא **ג'יימס מונרו**. בתפקיד זה הוא ניסח את "דוקטרינת מונרו" (אשר נכון יותר היה לכנות אותה דוקטרינת אדמס), לפיה ארצות הברית לא תתערב בעיני אירופה, אך היא מצפה מהמעצמות האירופאיות שלא להתערב בנעשה באמריקה ולחדול מפעילות קולוניאליסטית ביבשת זו. דוקטרינה זו הגדירה את מדיניות החוץ של ארצות הברית במשך כמאה שנה, ויש לה השפעה עד ימינו אנו.

המכתב עצמו נשלח על ידי אדמס בעת שכיהן כמזכיר המדינה. בצד ימין למעלה ניתן לראות את הכיתוב Department of state ומתחתיה את חתימתו של אדמס. בזכות חיתמה זו הוטבעה על המכתב החותמת free, והמכתב הועבר ליעדו ללא תשלום. החותמת היא מושינגטון מה-25 בנובמבר (ללא ציון שנה, כמקובל באותם ימים). רמזי מעריך שמחירה של המעטפה צריך לנוע בין 750 ל-1,000 דולר, אך מחיר הפתיחה שנקבע על ידו הוא 350 דולר בלבד. לדעתנו זהו פריט נהדר, בפרט שהחתימה של אדמס ברורה מאוד.

במכירה של רמזי יש מספר פריטים מרשימים הקשורים לטעויות נקבוב. אין הכוונה לטעויות מודרניות, אותן ניתן למצוא בשוק בקלות רבה, אלא בטעויות מהתקופה בה

הדואר האמריקאי השקיע מאמצים רבים בבקרת איכות. הנה שלישיית בולים מתוך הסדרה של הפארקים הלאומיים, אשר הונפקה בשנת 1934. הבול מראה את הגייזר אולד פייט'פול בפארק הלאומי ילוסטון שבצפון מערב ארצות הברית.

הנקבוב האנכי שבין הבולים חסר, בעוד שהנקבוב האופקי קיים (ובמרכז טוב). על פי קטלוג סקוט המחיר לצמד כזה הוא 4,000 דולר. המחיר ההתחלתי אצל רמזי הוא 950 דולר, אם כי אנחנו משוכנעים שכאשר שהפטיש ירד המחיר יהיה גבוה הרבה יותר. כמובן שגם פריט זה מלווה בתעודת מומחה המאשרת את האותנטיות שלו.

בשנת 1877 נעשה בארצות הברית ניסיון של משלוח דואר באמצעות כדור פורח מנשוויל לגאלאטין – שתי ערים בטנסי המרוחקות כ-50 קילומטר זו מזו. הניסיון נעשה על ידי יזם פרטי בשם **סמואל ארצ'ר קינג**, אשר הנפיק בולים בערך נקוב של 5 סנט על מנת לממן את ההרפתקה. בסך הכל הודפסו 300 בולים, ורק 23 מהם שימשו לביול מכתבים. הניסיון לא עלה יפה, וכיום ידוע רק על מכתב בודד ששרד, והוא נמצא במוזיאון הסמית'סוניאן.

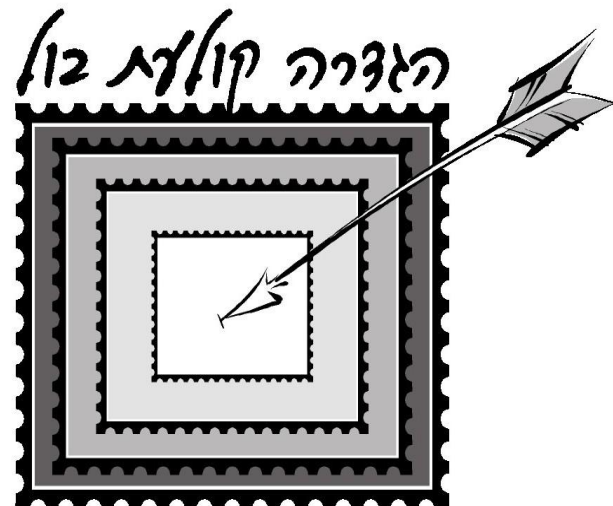
למרות שמדובר בבול פרטי הוא נחשב כראוי לתצוגה באופן חריג בזכות גילו. בול בודד מופיע במכירות פומביות אחת למספר שנים, ובשנים האחרונות נמכר תמורת כ-4,000 דולר. רמזי מציע צמד הפוכים ("טט-בש") – אחד מתוך אחד עשר צמדים כאלה הידועים כיום. לפני מספר שנים נמכר צמד כזה ב-7,500 דולר. המחיר ההתחלתי הפעם הוא 5,500 דולר, שזה רבע המחיר הנקוב בקטלוג סקוט.

אנו מקוים שהקוראים לא סובלים מ"פחד גבהים" כתוצאה ממחירי הפריטים שהצגנו הפעם (המכירה כוללת גם לא מעט פריטים עם תג מחיר של עשרות אלפי דולרים). פריטים ברמות המחיר האלה ובאיכות בולאית שכזו מיועדים רק לאספנים מתקדמים ביותר, על פי רוב כאלה המציגים באופן תחרותי וזוכים במדליות הגבוהות ביותר. אבל גם לנו, בעלי האמצעים המוגבלים, מותר להציץ ואולי אף מידי פעם להפגע.

מאלרדי

השם מאלרדי משמש ככינוי משותף למעטפות וגליונות דואר (המתקפלים כמו איגרת אוויר) שהונפקו באנגליה בשנת 1840. ההנפקה הייתה חלק מרפורמת הדואר שהנהיג **סר רולנד היל**, במסגרתה גם הונפק הבול הראשון. המאלרדי נחשב על ידי רבים כדבר הבולים הראשון, הגם שיש המייחסים תואר זה למכתבי ה-AQ של ונציה או למעטפות הקאוואליני מתחילת המאה ה-19. בכל מקרה, המאלרדי היו פריטים אשר נמכרו בדואר, ולא דרשו ביול נוסף למשלוח.

העיצוב של הפריטים נעשה על ידי האמן **וויליאם מאלרדי**, ומכאן גם שמם של הפריטים. במרכז נראית דמותה של בריטניה, ומתחתיה האריה – סמל האימפריה הבריטית. בפינות העליונות נראות דמויות המסמלות את אסיה וצפון אמריקה, ובפינות התחתונות נראים אנשים הקוראים מכתבים. העיצוב נועד להראות את יעילותו וחשיבותו של הדואר ברחבי האימפריה. המאלרדי הונפקו בשני עריכים – פני אחד בצבע שחור ושני פני בצבע כחול, בדומה לבולי ה"פני השחור" וה"שני פני כחול". תאריך ההנפקה היה ה-6 במאי 1840, בדיוק כמו הבולים הללו.

דבר בולים של מאלרדי בערך של שני פני.

המעטפות שנשלחו בדואר הוחתמו בצלב מלטזי אדום. הוראות הדואר היו לבצע את ההחתמה על גבי האריה השוכב, אולם לעיתים ניתן למצוא את החותמת במקום אחר.

עם העיצוב הלא מובן. הדואר הבריטי החל להנפיק דברי בולים אחרים, מאופקים ופשוטים הרבה יותר. מאלרדי עצמו אמר באכזבה כי נכשל בהקניית מעט ערכי תרבות ואמנות לציבור הבריטי.

לדברי הבולים של מאלרדי יש שני תוצרים בולאיים נוספים: קריקטורות ופוסט על ידי עיתונים (ועל ידי יצרני נייר, אשר שששו כי דברי הבולים יגזלו מהם פרנסה), וחלקם אף הצליח לשטות בפקידי הדואר והועבר לנמענים. קריקטורות אלו אינן, כמובן, פריטים דואריים אמיתיים, אך יש להם אספנים ויש בהם כחוללים אתם גם בתצוגות כ"מקרי גבול". בהתחשב בגילם.

צידה הפנימי של גיליון מאלרדי עם פרסומות.

העיצוב של המאלרדי עמוס מאוד, ואספנים תימאטיים רבים יכולים למצוא כאן קשר לנושא האיסוף שלהם (פיליפ, חבית יין, ספינות מפרש, אינדיאנים, מלאכים, עצים ועוד נושאים רבים אחרים). העיצוב המורכב – שלא לומר בומבסטי – עמד בעוכרי המאלרדי. בניגוד לציפיות של סר רולנד היל הציבור העדיף את הבולים עם העיצוב המאופק על פני הגליונות

בנוסף הופצו גיליונות
מלארדי עם פרסומות.
גיליונות אלו נמכרו לציבור
בהנחה, כאשר הפרש
התשלום "כוסה" על ידי
המפרסמים. בשל הוזלת
התעריף הופכים הפריטים
עם הפרסומות לראויים
לתצוגה. באופן טבעי
הפרסומות כוללות שפע
של נושאים.

ביג דיל?

להלן מוצגת מעטפה ועליה חותמת המראה כתר מלכות. בחלקה העליון של החותמת רשום מכתב ספינה" (באנגלית ship letter) ובחלקה התחתון רשומה המילה דיל. מה פשר חותמת זו?

משה רימר מסביר:

בתקופה שבין סוף המאה ה-18 ועד מחצית המאה ה-19 שלח הדואר הבריטי את הדואר הימי שלו בשתי דרכים. האחת עשתה שימוש בספינות ייעודיות שהיו בבעלות הדואר, והן הפליגו על פי לוח זמנים ידוע מראש. מכתבים שנשלחו בדרך זו נקראו בשם Packet letter, והם היו יקרים מאוד

הדרך השנייה הייתה להעמיס משלוחי דואר על ספינות רגילות שהפליגו לכיוון הרצוי על בסיס מקום פנוי. קברניט הספינה היה מוסר את המכתבים לבית הדואר בעיר אליה הגיע, וקיבל תשלום מסוים כגמול על מאמציו. עלות מכתב כזה הייתה חצי מעלות מכתב שהועבר בספינות הדואר. החיסרון של שיטה זו היה שהשירות לא התנהל עם לוחות זמנים סדירים. מכתבים שהועברו בשיטה השנייה נקראו בשם Ship Letter. בבית הדואר בו הם התקבלו הוטבעה על מכתב חותמת הכוללת את הביטוי Ship

Letter בצירוף שם העיר בה טופל המכתב וממנה הוא שולב במערכת הדואר היבשתית הרגילה בדרכו אל הנמען.

במקרה שלפנינו המילה דיל מציינת את שם היישוב. זוהי עיירת נמל, הנמצאת בדרום מזרח אנגליה לחוף תעלת לאמנש (במרחק של כ-12 קילומטר מדובר). אין הכוונה ל"דיל" כלשהוא! סוג החותמת הנראה כאן הוא רק אחד מבין מספר סוגים של חותמות ששימשו את הדואר הבריטי לסימון ship letters. המעוניין בפרטים נוספים יכול למצוא אותם בקישור הבא: <http://www.earsathome.com/webgil/maritime.html>.

עבור מי שמעוניין לשלב בתצוגה שלו מעטפה מסוג זה (למשל, בשל שם היישוב) אני ממליץ לחפש מכתב שעליו יש סימנים וחותמות נוספים המעידים על מועדי המשלוח וההגעה של המכתב. לפעמים גם מופיע על המעטפה רישום בכתב יד המעיד מה היה שם הספינה עליה הועבר המכתב, וזוהי תוספת רצויה במיוחד.

שלם את דמי החבר לשנת 2016 עוד היום!

רשימת חברי איל"ת - תיקון

בגליון הקודם של נושאון פרסמנו את רשימת החברים באגודה. בשל טעות מטופשת של העורך נשמטו מרשימת חברי איל"ת החברים הבאים:

יודה יאיר, בנימינה. WWF, בעלי חיים בסכנת הכחדה.
וינטר אופיר, שורש. הסכסוך הישראלי ערבי, שלום, מצרים, ירדן, הרש"פ.
מור יעקב, חולון. בעלי חיים, ציפורים, חלל, ישראל, קק"ל, רוסיה, כללי.

אנו מתנצלים על הטעות, ומבקשים את סליחת החברים.

חברים חדשים באיל"ת (נוער)

האנשים הבאים הגישו בקשה לחברות באיל"ת. חבר האגודה המתנגד לקבלת מי מהם לחברות באגודה יפנה לוועד תוך חודש מפרסום הבטאון.

117 **ויינשטיין חן**, אשקלון.

ועוד על יום ראשון

בגליון הקודם של נושאן הציג חברנו **עמוס אלטר** דבר בולים מבליגה ועליו מודפס (מתחת לבול המודפס) כי אין לשלוח פריט זה ביום א'. מאחר ובמקרה זה – בניגוד לבול המקביל – לא ניתן לתלוש את הכיתוב, נשאלת השאלה מה עשה עם פריט זה מי שהיה מעוניין לאפשר משלוח ביום המנוחה של הנוצרים. עורך נושאן הניח בטעות, כי החלופה היחידה הייתה לקנות דברי בולים אחרים. אולם אם נתבונן היטב בפריט אותו הציג עמוס אלטר נקבל תשובה אחרת, הגיונית הרבה יותר.

התבוננו נא בהגדלה של איזור הבול המודפס, הנראית כאן בצד שמאל. ליד ה"שובל" המודפס מופיעה כוכבית קטנה בסוגריים, המפנה לכיתוב בתחתית הצד הקדמי של דבר הבולים. בכיתוב זה נאמר (בצרפתית ובפלמית) כי "הכיתוב ניתן למחיקה". מחיקת הכיתוב על ידי השולח באמצעות סימן איקס פשוט ביטלה את ההוראה האוסרת על משלוח הפריט בימי ראשון.

(2) Cette inscription peut être biffée. — Dat opschrift mag doorgehaald worden.

הנה דוגמא לדבר בולים כזה שנשלח בדואר. השולח ביטל באיקס את האיסור, והדואר פעל בהתאם להוראותיו. החותמת היא מהעיר לייז' מיום ה-9 ביוני 1895, שהיה יום ראשון. חותמת ההגעה מבאדן באדן היא מיום שני, ה-10 ביוני, ומכאן שהשולח השיג את מטרתו – משלוח מהיר של הכליל מבלי להתחשב בקדושת יום ראשון.

בברכה,
משה רימור